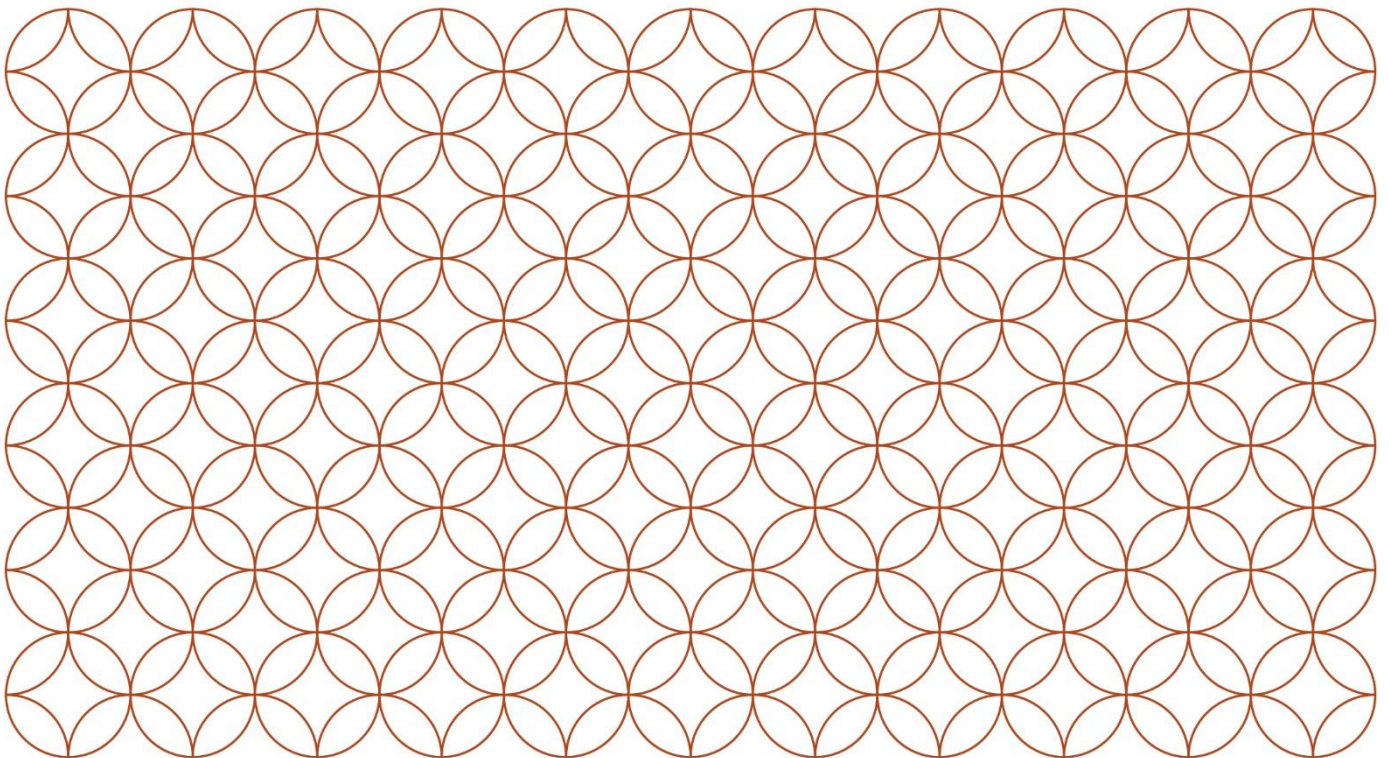

Språkval i mellanstadiet

En utredning av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet i den stadieindelade timplanen

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-03-17

Diarienummer: 2020:236

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Moderna språk kan bytas ut mot alternativ till moderna språk.....	5
Uppdraget	6
Genomförande	6
Avgränsningar.....	7
Disposition	7
Konsekvenser av att 48 timmar språkval är förlagda till mellanstadiet	8
Ökat antal elever som läser språkval.....	8
Det finns olika fördelar med att börja läsa språk vid olika åldrar.....	9
Högre betyg bland elever som börjar läsa språk i årskurs 6.....	10
Färre väljer bort moderna språk bland de som börjar läsa i årskurs 7.....	13
Fortsatt brist på språklärare	15
Organiseringen av skolenheter enligt F–6 skapar svårigheter.....	19
Ökad likvärdighet för elever	20
För- och nackdelar med att förlägga alla timmar till högstadiet	21
Lättare att få till kvalitet i undervisningen i högstadiet.....	21
Trångt i timplanen i högstadiet.....	21
Mindre glädje och motivation i högstadiet.....	21
Skolan upplevs ha hög förändringstakt.....	22
Minskad status för språkämnet	22
För- och nackdelar med att låta huvudmannen fördela timmarna	23
Huvudmän kan anpassa fördelningen av timmar utifrån sina förutsättningar	23
Försämrade likvärdighet för eleverna	23
En ny ändring skulle innebära en alltför hög förändringstakt.....	24
Slutsatser.....	24
Brist på språklärare är den största konsekvensen... ..	24
...men med stora regionala skillnader	24
Elevers kunskapsutveckling kan gynnas av att börja i årskurs 6.....	24
För tidigt att se konsekvenser på sikt.....	25
Ingen lösning är bäst för alla.....	25
Skolverket föreslår inte någon ny ändring i bestämmelserna just nu.....	26

Sammanfattning

Skolverket har haft i uppdrag att utreda konsekvenserna av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet sedan hösten 2018. I uppdraget har ingått att analysera för- och nackdelar med att förlägga all undervisningstid i språkval till högstadiet, alternativt att låta huvudmannen fritt fördela undervisningstiden. Utredningen visar att:

Det är svårt att rekrytera språklärare till mellanstadiet. Bristen på lärare i moderna språk framstår som en av de främsta utmaningarna med språkvalsreformen. Särskilt svårt är det för huvudmän med F-6-skolenheter utan närhet till en högstadieskola. Samtidigt skiljer sig tillgången till legitimerade och behöriga språklärare åt i landet och det finns många huvudmän som inte har problem att rekrytera språklärare.

Kunskapsutveckling kan eventuellt gynnas av att börja i årskurs 6. Såväl genomförda intervjuer som forskning tyder på att yngre elever har en högre motivation inför att lära sig ett nytt språk. Elever som börjar läsa språkval i årskurs 6 får i genomsnitt något högre betyg i årskurs 9, än de som började i årskurs 7. Å andra sidan avbryter en större andel av eleverna som börjat i årskurs 6 sina studier i moderna språk.

Det är svårt att se konsekvenser på längre sikt. Det har gått en relativt kort tid sedan reformen genomfördes och huvudmän och skolenheter arbetar fortfarande med att hitta de bästa lösningarna för dem. Bussning eller fjärrundervisning framstår som de vanligaste lösningarna vid brist på lärare eller närliggande högstadieskola, men båda är förknippade med för- och nackdelar.

Inga förändringar föreslås i dagsläget. Skolverket har även haft i uppdrag att eventuellt föreslå nödvändiga författningsändringar. I dagsläget bedömer myndigheten att det samlat inte finns skäl att föreslå ändringar. Det handlar dels om att det gått relativt kort tid sedan reformen genomfördes, dels att konsekvenserna av reformen hittills ser så olika ut för huvudmännen. Skolverket kan utifrån denna studie inte se att det finns någon annan fördelning av timmarna som skulle vara entydigt bättre för en majoritet av huvudmännen, eller ur ett elevperspektiv.

Om en förändring ändå skulle övervägas ser Skolverket följande för- och nackdelar i dagsläget, med de olika alternativen:

En fördel med att förlägga all undervisningstid i språkval i högstadiet är att underlätta organisering av undervisningen och därmed tillgången till språklärare. Nackdelar handlar dels om en redan omfattande timplan i högstadiet, dels att många huvudmän som har kunnat erbjuda språkval från årskurs 6 under många år utan problem, skulle gå miste om den möjligheten.

Fördelen med att låta huvudmannen fritt fördela undervisningstiden handlar till största delen om att huvudmannen skulle kunna anpassa timmarna efter sina

egna förutsättningar. En betydande nackdel är bristande likvärdighet och en oförutsägbarhet som uppstår för elever och lärare.

Inledning

Innan den stadiindelade timplanen för grundskolan trädde i kraft den 1 juli 2018 var timplanerna inte uppdelade efter stadier. Huvudmän fick då bestämma hur timmarna i respektive ämne skulle fördelas mellan både årskurser och stadier. Undervisningen i språkval på 320 timmar brukade, på majoriteten av grundskolorna, börja i antingen årskurs 6 eller 7. Betyg sattes dock först i årskurs 7, även om undervisningen hade påbörjats redan i årskurs 6. I specialskolan sattes betyg i språkval i årskurs 8.

I och med att timplanen för grundskolan stadiindelades fick varje stadium ett visst antal timmar i varje ämne. För språkval blev det nu obligatoriskt att ha 48 timmar undervisning i mellanstadiet, i praktiken årskurs 6, medan resterande 272 timmar ska vara förlagda till högstadiet. Det totala antalet timmar förändrades alltså inte. I sameskolan, vars timplan tidigare inte hade någon tid avsatt för språkval, utökades undervisningstiden med 48 timmar. Elever i specialskolan ska i och med den stadiindelade timplanen börja läsa språkval senast i årskurs 7.

Lagändringen innebar också att betyg i språkval började sättas i årskurs 6 i grundskolan och sameskolan, och i årskurs 7 i specialskolan. Moderna språk angavs samtidigt som ett ämne i skollagen, något som dittills inte varit fallet.¹

Moderna språk kan bytas ut mot alternativ till moderna språk

Enligt skollagen ska huvudmannen erbjuda minst två av de moderna språken franska, spanska och tyska som språkval. Huvudmannen ska sträva efter att därutöver erbjuda andra språk som språkval.² Huvudmannen är dock inte skyldig att erbjuda undervisning i ett språk om färre än fem elever väljer språket, med undantag för nationella minoritetsspråk.³

Enligt skolförordningen får en elev i stället för moderna språk välja något av ämnena modersmålsundervisning, svenska eller svenska som andraspråk, engelska eller teckenspråk.⁴ De brukar samlad benämnas som alternativ till moderna språk.

---

¹ Prop. 2016/17:143. *En stadiindelad timplan i grundskolan och närliggande frågor.*

² 10 kap. 4 § skollagen (2010:800).

³ 10 kap. 7 § skollagen.

⁴ 9 kap. 6 § skolförordningen (2011:185).

Uppdraget

Skolverket har fått i uppdrag av regeringen att utreda konsekvenserna av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet i den stadieindelade timplanen. Skolverket ska vidare analysera för- och nackdelar med att i stället förlägga all undervisningstid i språkval till högstadiet, alternativt att låta huvudmannen fritt fördela undervisningstiden. Om Skolverket anser att bestämmelserna bör ändras ingår det i uppdraget att föreslå nödvändiga författningsändringar.⁵

Genomförande

Utredningen är gjord av Malin Jondell Assbring och Frida Andersson vid Skolverkets avdelning för analys och bygger på information från följande källor:

Digitala intervjuer med representanter för sju organisationer med koppling till frågor som rör språkval: Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Lärarnas riksförbund, Lärarförbundet, Sveriges skolledarförbund, Språklärarnas riksförbund, Sveriges elevråd och Fremmedspråksenteret⁶. Intervjuerna genomfördes under perioden mars – juni 2020 samt i vissa fall under hösten 2020.

Digitala intervjuer med tio huvudmän för grundskolan, fem kommunala och fem enskilda. Frågorna handlade dels om hur huvudmännens förutsättningar att erbjuda moderna språk såg ut före lagändringen, dels om vilka konsekvenser ändringen innebar och hur huvudmännen har hanterat dem. Huvudmännen fick också svara på hur de anser att timmarna i språkval bäst bör förläggas utifrån deras egna förutsättningar. Intervjuerna genomfördes under perioden september – november 2020.

Huvudmännen valdes ut för att få en jämn fördelning av kommunala och enskilda huvudmän. För kommunala huvudmän hade vi uppgifter om i vilken årskurs som eleverna i kommunens grundskolor började med språkval före lagändringen. Skolverket valde att intervjua något fler som tidigare började med språkval i årskurs 7 än i årskurs 6 för att fånga upp de utmaningar som huvudmännen kan ha ställts inför. Vid urvalet av kommunala huvudmän togs även hänsyn till att huvudmännen skulle ha en geografisk spridning över landet och en variation utifrån kommungrupp⁷.

För enskilda huvudmän saknade vi uppgifter om i vilken årskurs som eleverna tidigare började med språkval. Dessa huvudmän valdes utifrån antalet skolenheter och enheternas geografiska spridning.

Intervjuerna syftade inte till att ge en riksrepresentativ bild av vilka konsekvenser som ändringen inneburit för skolhuvudmän. Syftet med intervjuerna var att ge exempel på hur olika typer av huvudmän har påverkats av, och hanterat kravet på att erbjuda språkval från årskurs 6.

⁵ Regeringen (2019). *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens skolverk*. Uppdrag 3.

⁶ Fremmedspråksenteret är ett nationellt center under norska Kunnskapsdepartementet.

⁷ SKR:s kommungruppsindelning.

Deltagande i samråd inom ramen för uppdraget om att genomföra en översyn av timplanen för grundskolan⁸ där vi stämde av uppdragets frågeställningar med övriga skolmyndigheter, Lärarnas riksförbund, Lärarförbundet, Sveriges skolläroverförbund, representanter för fristående skolor, SKR, ämnesföreningar och ämnesläroverföringar.

Myndighetsrapporter och forskningsartiklar om språkval, språkinläring och tillgången till språklärare.

Skolverkets statistik över tillgången till språklärare, antal elever som läser moderna språk, elevers betygsutveckling i moderna språk och andel som avbrutit sina studier i moderna språk.

Avgränsningar

Den här redovisningen fokuserar på att utreda konsekvenser av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet, det vill säga i grundskolans årskurs 4–6. Det beror dels på att vi bedömer att det är där konsekvenserna för elever, lärare, rektorer och huvudmän blev störst, dels på att det inte är möjligt att utreda vissa konsekvenser som lagändringen potentiellt skulle kunnat ha i årskurs 7–9. De elever som började med språkval i årskurs 6 läsåret 2018/19 går nu i årskurs 8 och det är därmed för tidigt för att kunna följa upp exempelvis deras betygsutveckling eller andel som avbrutit sina studier.

Vi har valt att göra en intervjustudie med huvudmän i stället för en riksrepresentativ enkätundersökning. Skolverket har med anledning av covid-19-pandemin sökt undvika att genomföra enkätundersökningar i de fall det, utifrån respektive studies syfte, varit möjligt.

Alla resultat om moderna språk avser moderna språk inom ramen för språkval.

Disposition

Redovisningen inleds med en genomgång av de konsekvenser som vi har identifierat av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet. Därefter följer ett kapitel som presenterar för- och nackdelar med att förlägga alla timmar till högstadiet, och ett kapitel som går igenom för- och nackdelar med att låta huvudmännen fritt fördela timmarna. Sist i rapporten presenteras utredningens slutsatser.

---

⁸ Regeringen (2019). *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens skolverk*. Uppdrag 13.

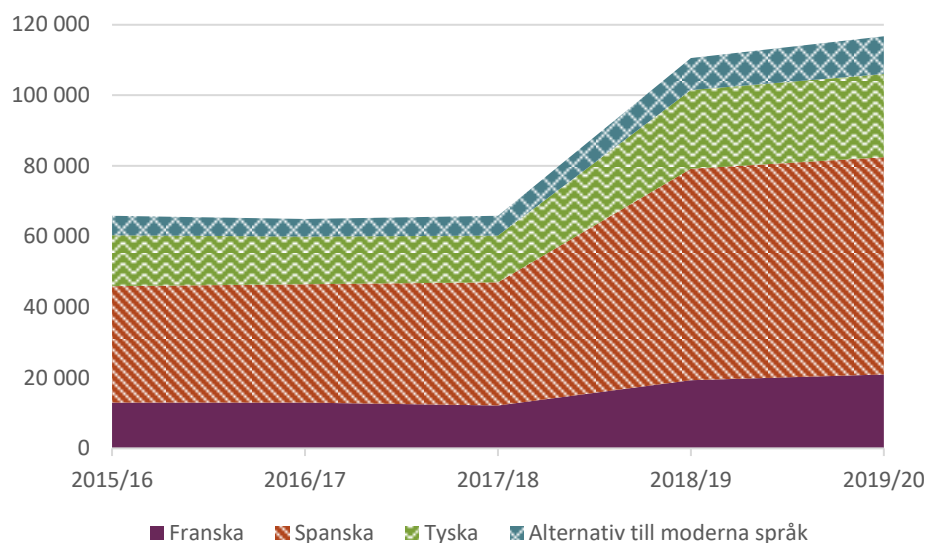
Konsekvenser av att 48 timmar i språkval är förlagda till mellanstadiet

Nedan presenteras konsekvenser av nuvarande fördelning av timmarna i språkval. Presentationen bygger på statistik samt forskning och kompletteras med exempel från Skolverkets intervjuer med huvudmän och organisationer.

Ökat antal elever som läser språkval

Läsåren före ändringen, 2015/16–2017/18, läste omkring 60 000 elever i grundskolan moderna språk inom ramen för språkval, vilket redovisas i diagram 1. Det motsvarar mellan 50 och 60 procent av eleverna i årskurs 6. Den absoluta majoriteten läste franska, spanska eller tyska. Endast ett par hundra elever läste andra moderna språk och syns inte i diagrammet. Ytterligare drygt 5 000 elever läste ett alternativ till moderna språk.

Diagram 1. Antal elever i grundskolans årskurs 6 som läser franska, spanska, tyska och alternativ inom ramen för språkval.

Källa: Skolverkets officiella statistik för elever i grundskolan, tabell 7A-C.

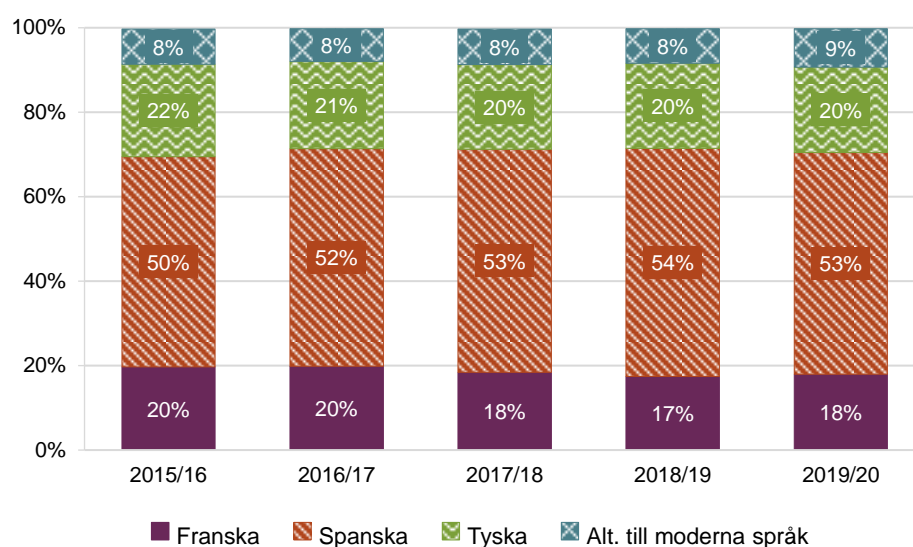
När språkval blev obligatoriskt i mellanstadiet läsåret 2018/19 innebar det en näst intill fördubbling av antalet elever som läser moderna språk eller alternativ till moderna språk i årskurs 6 i grundskolan. Det läsåret ökade antalet elever som läste moderna språk i årskurs 6 till över 100 000, samt drygt till 9 000 som läste ett alternativ till moderna språk. Det vill säga modersmålsundervisning, svenska eller svenska som andraspråk, engelska eller teckenspråk. Lsåret 2019/20 hade antalet ökat ytterligare till 106 000 elever som läste ett modernt språk, motsvarande 89 procent av eleverna i årskurs 6. Ytterligare drygt 10 000 elever läste ett alternativ. Det motsvarar totalt 98 procent av eleverna i årskurs 6.

Diagram 2 visar vilka moderna språk eller alternativ till moderna språk som elever i årskurs 6 väljer. Spanska har varit det mest populära moderna språket under många år: hälften av alla elever i årskurs 6 som läser språkval väljer spanska. Ungefär en femtedel väljer franska respektive tyska, en andel som har minskat de senaste åren, om än med några få procentenheter. Andelen som väljer alternativ till moderna språk ökade med 1 procentenhet läsåret 2019/20 jämfört med tidigare år, från 8 procent till 9 procent. Övriga moderna språk väljs av så få elever att de inte syns i figuren.

Flickor väljer i högre grad än pojkar att läsa ett modernt språk, medan alternativ till moderna språk väljs av pojkar i något större utsträckning.

Diagram 2. Andel elever i grundskolans årskurs 6 som väljer franska, spanska, tyska eller alternativ inom ramen för språkval.

Källa: Skolverkets officiella statistik för elever i grundskolan, tabell 7A-C.

Det finns olika fördelar med att börja läsa språk vid olika åldrar

Ett vanligt förekommande argument för att påbörja undervisning i främmande språk i tidig ålder, är att barn har lättare att lära sig ett nytt språk ju tidigare de börjar.⁹ Utifrån forskning om barns språkinläring verkar det dock inte finnas några entydiga belegg för att så är fallet.

Flera studier visar att, för att lära sig uttala ett nytt språk felfritt, behöver man börja studera språket redan som barn. Barn lär sig dock bäst implicit, det vill säga genom att få höra det nya språket i vardagen och imitera det, inte i ett klassrum. Jämfört med barn är det lättare för tonåringar och vuxna att lära sig ett nytt språk genom klassrumsundervisning eftersom de har de kognitiva färdigheter som krävs, såsom uppmärksamhet och förmågan att memorera. Vuxna har därmed

⁹ Huang, B. H (2016). *A synthesis of empirical research on the linguistic outcomes of early foreign language instruction*. International Journal of Multilingualism, 13:3, 257-273.

lättare att lära sig grammatiska regler och ny vokabulär, men har svårt att lära sig felfritt uttal.¹⁰

Det verkar dock finnas andra fördelar med att börja läsa språk tidigt. Forskning visar att yngre barn är mer motiverade och entusiastiska över att lära sig språk än tonåringar och vuxna.¹¹ Det var även resultatet av ett försök i Norge där eleverna började läsa moderna språk från och med motsvarande årskurs 5.¹² Exponering för ett främmande språk ökar därtill den allmänna medvetenheten om språkliga strukturer vilket har en positiv inverkan dels på modersmålet, dels på inläringen av ett tredje språk senare i livet.¹³

Ett flertal huvudmän och organisationer som Skolverket intervjuat bekräftar denna bild och menar att elever som går i mellanstadiet är mer nyfikna och motiverade än i högstadiet. Det gör att också språklärare uttrycker att det är roligt att undervisa elever i årskurs 6. När eleverna börjar i årskurs 7 uppfattas de ha fullt upp med många nya ämnen, vänner och omgivning. Däremot framhåller vissa respondenter att det skulle vara bra att inte sätta betyg i årskurs 6. Dels eftersom man menar att det kan ta udden av glädjen att lära sig ett nytt språk, dels eftersom 48 timmar anses vara relativt lite undervisningstid som underlag för betygssättning.

Högre betyg bland elever som börjar läsa språk i årskurs 6

Läsåret 19/20 fick drygt 80 000 elever i grundskolans årskurs 9 betyg i moderna språk inom ramen för språkval. Av dessa hade 43 procent börjat läsa språket i årskurs 7 och 53 procent i årskurs 6 eller tidigare. 4 procent hade börjat läsa språket senare än i årskurs 7.

Diagram 3 redovisar elevernas betyg i moderna språk i årskurs 9 uppdelat på när de började läsa språk. Av de elever som började läsa ett modernt språk i årskurs 6 fick en något högre andel ett högt betyg, det vill säga betyg A, B eller C. På motsvarande vis är det en något större andel av de som började läsa ett modernt språk i årskurs 7 som fick ett lägre betyg, det vill säga betyg D, E eller F. Samma mönster syns i statistiken för elever som fick betyg i moderna språk i årskurs 9 läsåren 2018/19 och 2017/18.

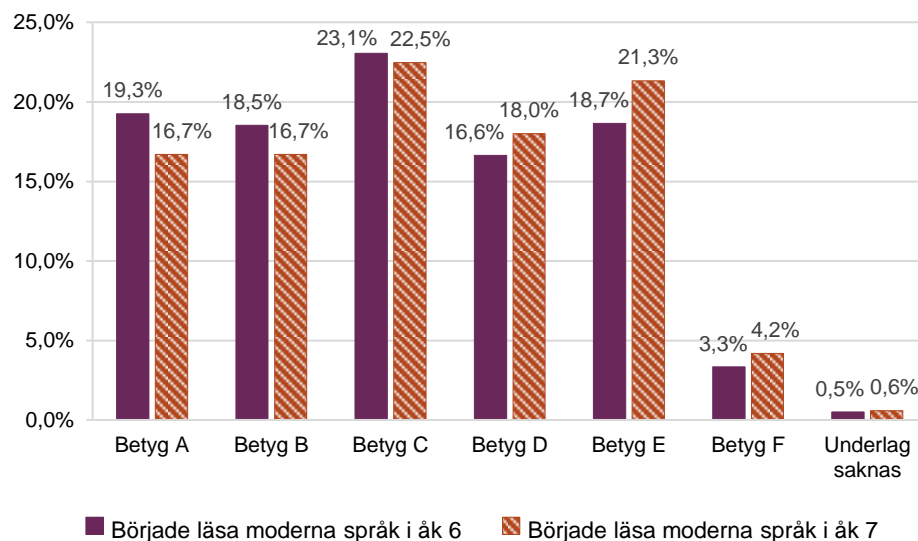
¹⁰ Muñoz, C. (2011). *Input and long-term effects of starting age in foreign language learning*. IRAL, International Review of Applied Linguistics in Language Teaching, 49(2), 113-133.

¹¹ Huang, B. H. (2016). *A synthesis of empirical research on the linguistic outcomes of early foreign language instruction*. International Journal of Multilingualism, 13:3, 257-273.

¹² SINTEF Teknologi og samfunn (2013). *To år med fremmedspråk – erfaringer og betraktninger*. Rapportnr A23743.

¹³ Bilingualism Matters. *The Early Learning of Chinese Project*. <http://www.bilingualism-matters.ppls.ed.ac.uk/projects/early-learning-chinese-project/>. Hämtad 2021-01-29.

Diagram 3. Andel elever som fått respektive betyg i moderna språk inom ramen för språkval i grundskolans årskurs 9 läsåret 2019/20: jämförelse mellan de som började läsa språket i årskurs 6 respektive årskurs 7.

Källa: Skolverkets officiella statistik, bearbetad av enheten för förskole- och grundskolestatistik.

I tabell 1 nedan redovisas genomsnittlig betygspoäng i spanska, tyska och franska i årskurs 9. Även här ser vi att de elever som började läsa ett modernt språk i årskurs 6 har högre genomsnittsbetyg i årskurs 9 jämfört med de elever som började läsa språk i årskurs 7.

Tabell 1. Genomsnittlig betygspoäng i spanska, tyska och franska i årskurs 9: jämförelse mellan elever som började läsa moderna språk i årskurs 6 respektive 7.

Läsår	Språk	Snittbetyg i årskurs 9, började i årskurs 6	Snittbetyg i årskurs 9, började i årskurs 7
2017/18	Totalt	14,5	14,2
	Spanska	14,4	14,2
	Tyska	14,5	14,0
	Franska	14,7	14,4
2018/19	Totalt	14,5	14,1
	Spanska	14,4	14,0
	Tyska	14,5	14,1
	Franska	14,7	14,5
2019/20	Totalt	14,6	14,1
	Spanska	14,5	14,0
	Tyska	14,5	14,0
	Franska	14,9	14,4

Källa: Skolverkets officiella statistik, bearbetad av enheten för förskole- och grundskolestatistik.

Läsåret 2019/20 var betygspoängen för elever som börjat läsa språk i årskurs 6 i genomsnitt 14,6 medan motsvarande poäng för de som började i årskurs 7 var 14,1. Dessa skillnader för de tre senaste läsåren och för de tre moderna språken varierar från 0,2 till 0,5 betygspoäng.

Vad gäller kön är skillnaden i genomsnittligt betyg störst för pojkar – läsåret 2019/20 skilde det 0,6 betygspoäng i moderna språk mellan pojkar som började läsa i årskurs 6 jämfört med årskurs 7. Motsvarande skillnad för flickor var 0,3 betygspoäng.¹⁴

Sammantaget har alltså de elever som börjat läsa moderna språk i årskurs 6, i synnerhet pojkar, fått bättre betyg när de gick i årskurs 9 läsåren 2017/18–2019/20 än de som började sina språkstudier i årskurs 7 under samma period.

Finns andra förklaringar till skillnaderna i betyg?

Jämförelserna ovan är alla gjorda utifrån statistik på elevgrupper som började läsa moderna språk före lagändringen 2018. Anledningen är att de som började med språkval efter ändringen ännu inte hunnit få betyg i årskurs 9. Det innebär att skillnaderna mellan de som började läsa språk i årskurs 6 och årskurs 7 skulle kunna förklaras av andra faktorer än i vilken årskurs de började läsa språk.

En rapport inom forskningsprojektet TAL¹⁵ visar att det år 2017 var vanligare att språkval erbjöds i mellanstadiet på skolor där vårdnadshavare hade högre utbildning jämfört med skolor där vårdnadshavare hade lägre utbildning. Detta kan, enligt rapporten, tolkas som att högt utbildade vårdnadshavare ställer krav på tidigare språkundervisning.¹⁶

En annan rapport som lyfter skillnader i förutsättningarna att lära sig språk är Internationella språkstudien som genomfördes år 2011 i 14 länder där elevers kunskaper i engelska, franska, italienska, spanska och tyska testades.¹⁷ Skolverket genomförde 2013 en fördjupningsstudie av de svenska skolor som deltog i spanska. Den visade att de elever som började läsa spanska i årskurs 6 i stället för i årskurs 7 presterade bättre, även efter en kontroll för elevens kön, vårdnadshavares utbildningsnivå samt om eleven hade utländsk bakgrund eller inte. Av de åtta bäst presterande skolorna var det sju skolor som började med spanska i årskurs 6 och endast en skola som börjar med spanska i årskurs 7. Enligt studien finns det alltså stöd för att det är bättre att börja läsa spanska i årskurs 6 än i årskurs 7. De bäst presterande skolorna hade dock högst andel behöriga lärare. Enligt studien är det rimligt att anta att de därmed hade en bättre undervisning än den genomsnittliga undervisningen i spanska i svenska skolor idag, vilket också skulle kunna vara en förklaring till att elever som började läsa spanska i årskurs 6

¹⁴ Skillnaderna gäller spanska, tyska och franska samlat läsåren 17/18–19/20.

¹⁵ TAL är ett samarbete mellan Lunds universitet, Göteborgs universitet och Stockholms universitet och undersöker samspelet mellan lärande, undervisning och bedömning av främmande språk i svenska skolkontext.

¹⁶ Granfelt, J. m.fl. (2019). *The context of second foreign languages in Swedish secondary schools: Results of a questionnaire to school leaders*. Apples – Journal of Applied Language Studies Vol. 13, 1, 2019, 27–48.

¹⁷ Skolverket (2012). *Internationella språkstudien 2011*. Rapport 375.

presterade bättre än de som började i årskurs 7.¹⁸ Detta skulle i så fall innebära att det var andra faktorer än just när undervisningen började som var avgörande.

Enligt Skolverkets statistik var det, före lagändringen, större andel elever i fristående skolor som läste moderna språk eller alternativ i årskurs 6 jämfört med kommunala skolor. År 2017 läste 55,9 procent av eleverna i kommunala skolor moderna språk eller alternativ i årskurs 6 jämfört med 71,1 procent av eleverna på fristående skolor.¹⁹ Därtill visar Skolverkets betygsstatistik för elever i årskurs 9 att elever på fristående skolor fick högre betyg i moderna språk än elever på kommunala skolor (läsåret 2019/20 var genomsnittlig betygspoäng 15 respektive 14,2).²⁰ Statistiken visar vidare att elever vars vårdnadshavare har eftergymnasial utbildning²¹ fick högre betyg i moderna språk inom ramen för språkval läsåret 2019/20 än elever vars vårdnadshavare har gymnasial utbildning eller lägre²².

Likaså var det stora skillnader mellan olika kommungrupper. I storstäder läste 97 procent av eleverna i årskurs 6 ett modernt språk eller alternativ år 2017. Andelen elever i landsbygdskommuner som läste ett modernt språk i årskurs 6 var 13,7 procent samma år. Det var även vanligare att huvudmän i storstads-kommuner, pendlingskommuner nära storstäder och mindre tätorter erbjöd språkval från årskurs 6 jämfört med övriga kommungrupper.²³

Sammanfattningsvis verkar det alltså som om vårdnadshavares utbildningsnivå, andel behöriga språklärare, huvudmannatyp och i vilken kommun man bor, har påverkat från vilken årskurs som huvudmannen tidigare erbjöd språkval, liksom elevernas betyg i moderna språk.

Färre väljer bort moderna språk bland de som börjar läsa i årskurs 7

I stället för ett modernt språk kan en elev inom ramen för språkval välja ett alternativ till moderna språk – modersmålsundervisning, svenska eller svenska som andraspråk, engelska eller teckenspråk. Utifrån Skolverkets statistik har vi undersökt om det finns någon skillnad i andelen elever som avbryter sina studier i moderna språk beroende på om de började läsa språket i årskurs 6 eller 7.

Tabell 2 visar andelen elever som började läsa moderna språk i årskurs 6 respektive 7 och som i grundskolans årskurs 9 läsåren 2017/18 – 2019/20 hade fått betyg i samma språk. Tabellen visar också andelen som börjat läsa ett modernt språk i årskurs 6 eller 7 och som fått betyg i ett annat modernt språk i årskurs 9. Slutligen redovisas andelen elever som börjat läsa ett modernt språk i

---

¹⁸ Skolverket (2013). *Att tala eller inte tala spanska - En fördjupning av resultaten i spanska från Internationella språkstudien 2011*.

¹⁹ Jämförelsetal - Databas för Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning.

²⁰ Skolverkets officiella statistik för elevers slutbetyg i grundskolan, tabell 7F-G.

²¹ Skolverkets officiella statistik för elevers slutbetyg i grundskolan, tabell 7I.

²² Skolverkets officiella statistik för elevers slutbetyg i grundskolan, tabell 7H.

²³ Jämförelsetal - Databas för Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning.

årskurs 6 eller 7 men som inte fått betyg i något modernt språk i årskurs 9, det vill säga de som avbrutit sina studier.

I tabellen framgår att det var en något större andel som började läsa moderna språk i årskurs 7 som fick betyg i årskurs 9 jämfört med de som började tidigare – läsåret 2019/20 var det 79,7 procent av eleverna som började läsa ett modernt språk i årskurs 7 som fick betyg i samma språk i årskurs 9 och 78,5 procent av de som började i årskurs 6. En liknande skillnad finns i statistiken för läsåren 2018/19 och 2017/18.

Tabell 2. Andel elever som fått betyg i moderna språk i årskurs 9 respektive de som avbrutit sina studier läsåren 17/18 - 19/20. Jämförelse mellan elever som började läsa språket i årskurs 6 respektive 7.

Läsår		Andel elever med betyg i åk 9 i samma moderna språk som de påbörjat. ²⁴	Andel elever med betyg i åk 9 i annat modernt språk än det som påbörjats. ²⁵	Andel elever som inte fick betyg i något modernt språk i åk 9 (avbrott). ²⁶
2017/18	Började i åk 7	79,8 %	1,8 %	18,4 %
	Började i åk 6	78,5 %	1,6 %	19,9 %
2018/19	Började i åk 7	80,1 %	1,4 %	18,4 %
	Började i åk 6	79,2 %	1,4 %	19,4 %
2019/20	Började i åk 7	79,7 %	1,6 %	18,7 %
	Började i åk 6	78,5 %	1,7 %	19,8 %

Källa: Skolverkets officiella statistik, bearbetad av enheten för förskole- och grundskolestatistik.

Alla tre undersökta läsår var det även en större andel elever som avbröt sitt moderna språk av de som hade börjat läsa språket i årskurs 6 jämfört med de som börjat i årskurs 7. Läsåret 2019/20 var det exempelvis 18,7 procent av de som började läsa språket i årskurs 7 som inte fick betyg i årskurs 9, och 19,8 procent bland de som började läsa språk i årskurs 6. Även här är det störst skillnader bland de som väljer tyska och minst skillnader bland de som läser spanska.

Tabellen visar också andelen elever som i årskurs 9 fått betyg i ett annat modernt språk i årskurs 9 än vad de började med, det vill säga de som bytt språk i högstadiet. Här syns ingen återkommande skillnad i andel utifrån när de började läsa sitt första moderna språk.

Sammanfattningsvis är de elever som börjar läsa språk i årskurs 7 något mer benägna att fortsätta sina studier till och med årskurs 9 jämfört med de som börjat i årskurs 6 eller tidigare. Skillnaderna är dock små.

²⁴ Andel elever som fick betyg i ett modernt språk i åk 6 eller 7 och som fick betyg i samma moderna språk i åk 9

²⁵ Andel elever som fick betyg i ett modernt språk i åk 6 eller 7 och som fick betyg i ett annat modernt språk i åk 9.

²⁶ Andel elever som fick betyg i ett modernt språk i åk 6 eller 7 men som inte fick betyg i något modernt språk i åk 9.

Skillnader i avbrott kan bero på andra faktorer

Även vad gäller avbrott från moderna språk kan det finnas andra faktorer som helt eller delvis kan förklara skillnaderna mellan de som började läsa språk i årskurs 6 respektive 7.

Det är en större andel av elever som går på skolor med enskild huvudman som fick betyg i moderna språk inom ramen för språkval i årskurs 9 läsåren 2017/18–2019/20, jämfört med de som går på skolor med kommunal huvudman. Det är också en större andel av eleverna i storstäder, pendlingskommuner nära storstäder eller större städer som får betyg i moderna språk i årskurs 9 jämfört med elever i övriga kommungrupper.²⁷ Därtill finns en skillnad i skolans storlek – på små skolor (0–49 elever) är det en något lägre andel elever som får betyg i moderna språk i årskurs 9 än elever på större skolor. I de största skolorna (150 elever eller fler) får störst andel elever betyg i moderna språk i årskurs 9.

En elev på en stor skola med enskild huvudman i en större stad verkar alltså ha högre sannolikhet att få betyg i moderna språk i årskurs 9 än en elev på en liten kommunal skola i en landsbygdskommun. Vi känner inte till varför skillnaderna ser ut som de gör men en förklaring skulle kunna vara tillgången till språklärare, vilket förklaras nedan.

Fortsatt brist på språklärare

Redan före lagändringen var behovet av språklärare stort, det visar Skolverkets lärarprognoser från 2017 och 2015. Tyska och franska omnämns som ämnen där det framtida rekryteringsbehovet är störst i förhållande till den dåvarande lärarkåren. En anledning är att stora pensionsavgångar väntar för lärare i tyska och franska.²⁸

Enligt lärarprognosen från år 2019, som redovisar behovet av språklärare i årskurs 7–9, kvarstår ett stort behov av språklärare. Ytterligare 740 spansklärare, 350 tysklärare och 300 fransklärare behöver rekryteras fram till år 2023, räknat i heltidstjänster. Det innebär ett rekryteringsbehov av 148 spansklärare, 70 tysklärare och 60 fransklärare per år 2019–2023.²⁹ Samtidigt visar statistik från Universitetskanslersämbetet att 80 personer examineras från ämneslärarutbildningen med spanska som ingång läsåret 2018/19. För franska var antalet 50 personer och för tyska 30 personer.³⁰

När lagändringen trädde i kraft ökade antalet lärare i moderna språk i årskurs 4–6, vilket redovisas i tabell 3. Läsåret 2017/18 var antalet heltidstjänster 70 i franska, 117 i spanska och 67 i tyska. Läsåret därefter var antalet 112 i franska, 198 i spanska och 111 i tyska. Antalet ökade ytterligare något till läsåret 2019/20.

²⁷ Övriga kommungrupper är: pendlingskommun nära större stad, lågpendlingskommun nära större stad, mindre stad/tätort, pendlingskommun nära mindre tätort, landsbygdskommun och landsbygdskommun med besöksnäring.

²⁸ Skolverket (2015). *Redovisning av uppdrag om prognos över behovet av olika lärarkategorier*. Skolverket (2017).

Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier.

²⁹ Skolverket (2019). *Lärarprognos 2019*.

³⁰ UKÄ (2020). *Statistisk analys. Nybörjare och examinerade på lärarutbildning: Ökat antal examinerade möter fortfarande inte behovet*.

Antalet tjänstgörande lärare i moderna språk i årskurs 4–6 näst intill fördubblades mellan läsåren 2017/18 och 2018/19. Den stora skillnaden i antalet heltidstjänster i förhållande till antalet tjänstgörande lärare beror på att moderna språk ofta utgör en liten del av en lärares tjänst.

Tabell 3. Anställda lärare (heltidstjänster, tjänstgörande och andel med legitimation med behörighet) i moderna språk i årskurs 4–6.

Läsår		Lärare i franska	Lärare i spanska	Lärare i tyska
2017/18	Antal heltidstjänster	70	117	67
	Antal tjänstgörande	522	871	530
	- varav andel med legitimation med behörighet	55 %	49 %	58 %
2018/19	Antal heltidstjänster	112	198	111
	Antal tjänstgörande	874	1 576	965
	- varav andel med legitimation med behörighet	54 %	44 %	51 %
2019/20	Antal heltidstjänster	117	216	121
	Antal tjänstgörande	917	1 710	1 054
	- varav andel med legitimation med behörighet	54 %	45 %	54 %

Källa: Skolverkets officiella statistik för personal i grundskolan, tabell 8. Samma individ förekommer ofta i flera kategorier. Lärarkategorier som är undantagna från legitimationskravet ingår ej.

Vad gäller tjänstgörande lärare med legitimation med behörighet minskade andelen något läsåret efter lagändringen för att sedan öka något läsåret därpå. Läsåret 2019/20 var andelen tjänstgörande med legitimation 54 procent för lärare i franska och tyska och 45 procent för lärare i spanska.

Antalet språklärare i högstadiet är i stort sett oförändrat under samma period, både avseende antalet heltidstjänster, antalet tjänstgörande lärare i moderna språk och andelen med legitimation. Andelen tjänstgörande lärare med legitimation är däremot betydligt högre i årskurs 7–9 än bland de som undervisar i årskurs 4–6. Läsåret 2019/20 var andelen där 75 procent för lärare i franska, 60 procent för lärare i spanska och 73 procent för lärare i tyska.

Regionala skillnader i tillgången till språklärare

Det finns stora skillnader i olika delar av landet vad gäller andelen behöriga språklärare. Av Skolverkets statistik framgår att spridningen mellan kommunerna när det gäller hur stor andel av lärarna i grundskolans årskurs 4–6 som har en lärarlegitimation med behörighet är störst i moderna språk och svenska som andraspråk. Antalet kommuner som saknade lärare med behörighet i spanska, tyska och franska var 57, 56 respektive 53 läsåret 2019/20.³¹

³¹ Skolverket (2020). *Tillgången på legitimerade och behöriga lärare i olika delar av landet och hos olika huvudmän läsåret 2019/20*. Internt PM.

Även i de intervjuer Skolverket genomfört med huvudmän framkommer en varierad bild av tillgången på språklärare. Flera huvudmän upplever inga svårigheter med att få tag på språklärare. Enligt en huvudman handlar det om att huvudmannens skolor är populära bland elever vilket även medför att många lärare söker när tjänster annonseras. Några respondenter påpekar att det kan vara svårt att fylla språklärares tjänster och att det kan påverka rekryteringen negativt om tjänstens omfattning är deltid. Därför är det en fördel om lärare kan undervisa i flera språk så att huvudmannen kan erbjuda en heltidstjänst, vilket dock kan vara svårt i en liten organisation.

Samtidigt berättar andra respondenter om stora svårigheter med att rekrytera språklärare. Franska är återkommande när det gäller inom vilket modernt språk det är svårast att hitta lärare. Det nämner även flera av dem som upplever att tillgången till språklärare är god. Ett par av de intervjuade huvudmännen lyfter att moderna språk, liksom naturorienterande ämnen, är de ämnen där det är svårast att hitta behöriga och legitimerade lärare. En huvudman berättar att det alltid finns en obehörig språklärare hos dem och att det inte är så i andra ämnen än inom moderna språk.

Vad har lärarbristen lett till?

Bristen på språklärare har på vissa håll dels lett till mycket arbete för huvudmän med att rekrytera lärare, dels medfört att elever undervisas av obehöriga språklärare. Det förekommer att huvudmannen bara erbjuder två av språken franska, spanska och tyska eftersom huvudmannen endast är skyldig att erbjuda två moderna språk. Oftast är det franska eller tyska som inte erbjuds. Några huvudmän lyfter samtidigt det som statistiken visar, nämligen att det är få elever som väljer franska som modernt språk idag, och att det är en bidragande anledning till att språket inte erbjuds av huvudmannen.

Trots att alla huvudmän inte erbjuder alla tre språken lyfter flera av de som intervjuats att de arbetar aktivt med att uppmuntra elever att välja ett modernt språk, inte minst för de meritpoäng det ger. En huvudman berättar att för att avbryta studier i moderna språk till förmån för ett alternativ, har huvudmannen bestämt att eleven måste stämma av sitt beslut med lärare, vårdnadshavare och studie- och yrkesvägledare. Flera av de intervjuade, såväl huvudmän som organisationer, lyfter att det är problematiskt att det är möjligt att avbryta studier i moderna språk – dels för att det minskar ämnets status, dels för att det påverkar meritpoängen.

Huvudmännens lösningar på lärarbristen

För att hantera bristen på språklärare finns olika lösningar. De vanligaste är att låta elever bussas till en annan skola, att lärare reser mellan skolor (så kallade ambulerande lärare) eller att bedriva språkundervisningen som fjärrundervisning. Inte alla av de huvudmän Skolverket intervjuat har erfarenhet av någon av dessa lösningar. Bland de totalt huvudmän som intervjuats framstår bussning vara något mer använt än de andra två.

När elever **bussas** från en skola till en annan skola för att få undervisning, är en fördel att de dels får möjlighet att träffa andra elever som valt samma språk, dels även kan läsa andra ämnen på skolan de bussas till. Några respondenter menar även att det kan komma att förenkla övergången från mellan- till högstadiet i de fall det är elevens blivande högstadieskola som eleven bussas till, eftersom eleven lär känna lärare, klasskamrater och skolmiljön.

Det finns dock flera kända nackdelar med bussning. Bussningen leder ofta till längre skoldagar för eleverna eftersom bussresorna tar tid. Ofta får eleverna ha ett längre pass med språkval en gång per vecka i stället för till exempel två kortare pass varje vecka. Vidare kan schemalaggningsen bli en utmaning, framhåller en huvudman. Därtill innebär själva bussningen och eventuell personal som behöver följa med, en extra kostnad.

Enbart ett par intervjuade huvudmän har erfarenhet av **ambulerande lärare**. De menar att det är ett sämre alternativ eftersom det är mindre tidseffektivt att behöriga och legitimerade lärare lägger tid på att resa än att eleverna gör det. Det kan fungera väl om det är kort avstånd mellan skolenheterna, men är svårt för små skolenheter i glesbygdskommuner. Det finns också en möjlighet att ett sådant arbetssätt upplevs som mindre attraktivt hos lärare, och därmed också kan försvåra rekrytering av språklärare för de skolor som tillämpar det.

När det gäller **fjärrundervisning** är den största fördelen att varken elever eller lärare behöver resa. Flera intervjuade huvudmän har erfarenheter av att det har fungerat väl. En större enskild huvudman som intervjuats berättar att även om endast ett fåtal elever på en skola väljer ett visst språk så kan de få fjärrundervisning i det språket från en annan enhet med sådan kompetens inom huvudmannen. Flera av de intervjuade framhåller att det är viktigt att elever får läsa de språk de vill eftersom det kommer att vara mer motiverande, även om inte alla huvudmän har möjlighet att tillgodose det.

En huvudman menar dock att fjärrundervisning ställer höga krav på såväl lärare som elever och på att eleverna får stöd hemifrån. En annan huvudman betonar att fjärrundervisning har fungerat väl och hänvisar till att undervisningsgrupperna varit relativt små, cirka fem elever, och att en välfungerande resurs funnits på plats i klassrummet. Någon annan lyfter att det kan försvåra när eleverna, i alla fall till en början, inte är bekanta med den fjärrundervisande läraren och att det kan ta längre tid att lära känna varandra på distans. Därmed kan det också bli svårare för läraren att se vem som behöver hjälp. En annan huvudman säger att fjärrundervisning är svårare för eleverna i årkurs 6 än för eleverna på högstadiet. De yngre eleverna har ett större behov av att mötas, menar respondenten.

Samtidigt påpekar flera respondenter att fjärr- och distansutbildningen som bedrivits under covid-19-pandemin sannolikt kommer att bidra både till en bättre vana hos lärare och elever och i flera delar också en bättre kvalitet i fjärrundervisningen.

Organiseringen av skolenheter enligt F–6 skapar svårigheter

Bland de intervjuer som Skolverket genomfört med huvudmän framkommer olika beskrivningar av förändringen att lägga 48 timmar språkval i mellanstadiet. Några av dem vi har intervjuat började med språkval i mellanstadiet redan före 2018 och upplever därför inte några konsekvenser av förändringen. Andra huvudmän berättar både om att det varit en svår förändring och, i andra fall, att det har fungerat väl.

En återkommande anledning till att förändringen varit svår handlar, som nämndes ovan, om att tillgången på behöriga och legitimerade språklärare är begränsad. Detta skapar i sin tur vissa organisatoriska svårigheter. Det främsta exemplet som intervjuade huvudmän uppger, är när huvudmannen organiserar sina skolenheter från förskoleklass till årskurs 6 (F–6). Det kan göra det svårt att rekrytera språklärare eftersom språkundervisningen i mellanstadiet omfattar relativt få undervisningstimmar och det därmed kan vara svårt att fylla en hel språklärares tjänst.

Särskilt stort uppges problemet vara vid mindre F–6-skolenheter i glesbygd med långa avstånd till en högstadieskola. Det kan i sin tur innebära att sådana skolor anställer obehöriga som lärare för att undervisa i moderna språk. En huvudman som intervjuats uppger att anledningen till att de före förändringen började med undervisning i moderna språk i årskurs 7, berodde på att kommunen var stor till ytan vilket innebar just flera mindre skolor.

Bland de intervjuade huvudmän som har skolenheter med förskoleklass till årskurs 9 (F–9) eller årskurs 6–9, uttrycks inte samma svårigheter som hos dem som har F–6-enheter. Även vid F–6-enheter som har en närliggande högstadieskola går det ofta att lösa genom att eleverna tillfälligt kan gå över till skolan för undervisning i moderna språk och ingen tid på transport går förlorad som till exempel vid bussning. Samtidigt efterfrågar en enskild huvudman en möjlighet att samarbeta med kommunen för att elever vid fristående skolor ska kunna ta del av undervisning vid en kommunal högstadieskola, vilket inte är tillåtet idag.³²

Av Skolverkets skolenhetsregister³³ framgår att en majoritet, 64 procent, av grundskolenheterna som har årskurs 6 inte har årskurs 7. Det verkar alltså vara relativt vanligt att organisera enheterna enligt stadiindelningen, vilket kan ge en fingervisning om omfattningen av problemet med att få till undervisningen i mellanstadiet. Registret säger dock ingenting om närliggande skolenheter med årskurs 7, vilket sannolikt finns vid flera av skolenheterna.

Organiseringen och lokaliseringen av stadierna utgör ett centralt ämne i intervjuerna med huvudmännen. Samtidigt lyfter såväl intervjuade organisationer som huvudmän att det inte bör vara avgörande för när elever ska börja läsa

³² I grundskolan är huvudregeln att bara uppgifter som inte handlar om undervisning får överlämnas på entreprenad. Undantag finns, exempelvis för modersmålsundervisning. Se 23 kap. 9 och 14 §§ skollagen.

³³ Skolverket. Skolenhetsregistret, uppdaterat i december 2020.

moderna språk. Flera organisationer, däribland Lärarnas riksförbund och Språklärarnas riksförbund, anser att det är lärandet som bör spela störst roll när det gäller fördelningen av timmarna. En respondent understryker samtidigt att en behörig lärare som brinner för just språk når längre med elevernas lärande, än en obehörig, och lyfter att det borde vara möjligt att påverka lärartillgången i stället för att flytta timmarna i språkval.

Ökad likvärdighet för elever

I förarbetena till lagändringen anges att den tidigare regleringen, där huvudmannen själv fick fördela undervisningstimmarna mellan årskurserna, ibland innebar problem när elever bytte skola. Den information som följer med när en elev byter skola kan se väldigt olika ut och det saknas ofta uppgifter om hur mycket undervisningstid som eleven fått i olika ämnen vid den tidigare skolan.³⁴ Det fanns då en risk för att elever i samband med skolbyten inte fick möjlighet till undervisning i moderna språk inom ramen för språkval i årskurs 7 på den nya skolan, eftersom de inte påbörjat sådan undervisning i årskurs 6 på den gamla skolan. Samtidigt fanns en risk för att eleven fick läsa samma centrala innehåll två gånger.³⁵ Detta skulle återigen bli en utmaning om huvudmannen fick välja hur timmarna i språkval skulle förläggas.

---

³⁴ Prop. 2016/17:143. *En stadiindelad timplan i grundskolan och närliggande frågor.*

³⁵ Skolverket (2014). *Redovisning av uppdrag att ta fram förslag till stadiindelad timplan för grundskolan.*

För- och nackdelar med att förlägga alla timmar till högstadiet

Nedan redogörs för en rad för- och nackdelar med att göra en ny lagändring där alla timmar i språkval förläggs till högstadiet. Detta avsnitt bygger på intervjuerna med huvudmän och organisationer.

Lättare att få till kvalitet i undervisningen i högstadiet

Huvudmännens förutsättningar skiljer sig åt. Det är svårare för huvudmän i glesbygd eller med F-6-skolor att hitta behöriga och legitimerade lärare till undervisningen i mellanstadiet. Det kan i sin tur innebära att elever till exempel bussas till andra skolor eller tar del av språkundervisning via fjärrundervisning. De båda lösningarna har en del nackdelar för eleverna, som till exempel långa skoldagar och svårare att skapa relationer.

Några intervjuade huvudmän menar att det är bättre att börja med moderna språk i högstadiet än att starta i årskurs 6, om undervisningen i mellanstadiet riskerar att bli präglad av logistiska utmaningar eller obehöriga lärare. Det påpekar även Lärarförbundet. Enligt en huvudman finns det då en risk att elever väljer bort moderna språk när de börjat högstadiet. Ett par intervjuade huvudmän anser även att 48 timmar i årskurs 6 är för lite tid att bedriva ”riktig” undervisning och att timmarna i mellanstadiet riskerar att bli mest lek. 48 timmar anses särskilt vara för lite som underlag för betygsättning i årskurs 6.

Om alla timmar i stället skulle förläggas till högstadiet skulle det alltså, enligt respondenterna, underlätta för huvudmännens möjligheter att tillgodose god undervisning, vilket skulle innebära mer likvärdiga förutsättningar för elevernas lärande.

Trångt i timplanen i högstadiet

Flera av de intervjuade huvudmännen framhåller att det skulle bli för komprimerat att förlägga all undervisning i moderna språk till högstadiet när undervisningen i matematik samt i idrott och hälsa har ökat i högstadiet. Om alla timmar i moderna språk ska ligga i högstadiet bör timmar i något annat ämne flyttas ner till mellanstadiet, menar flera respondenter.

Mindre glädje och motivation i högstadiet

Att starta i mellanstadiet framhålls av flera huvudmän och organisationer innebära en större glädje och motivation för eleverna över att börja läsa ett nytt språk. Det

handlar bland annat om att det är flera nya ämnen och för vissa elever också ny skola, nya klasskamrater och nya lärare i högstadiet och att det därför är bra att starta upp tidigare med moderna språk. Att starta med några timmar språkval i mellanstadiet är en bra ”prova-på-högstadiet” säger en respondent. Någon annan uttrycker att det är bra att smyga i gång i lagom takt och hänvisar till att det tar tid att lära sig ett nytt språk. Samma respondent upplever att eleverna har lärt sig mer när de börjat i årskurs 6 även om det handlar om lika mycket tid. Om alla timmar låg i högstadiet skulle alltså eleverna riskera att gå miste om en tidigare introduktion till moderna språk som kan innebära både glädje och motivation.

Skolan upplevs ha hög förändringstakt

Lagändringen genomfördes relativt nyligen. Många huvudmän håller fortfarande på att anpassa sig eller har precis hittat lösningar för respektive skola. Det menar flera av de som intervjuats. Det framhålls även av Språklärarnas riksförbund och Sveriges elevråd som menar att även lärare och elever precis har anpassat sig efter nuvarande regelverk.

Inför lagändringen 2018 var några remissinstanser kritiska till förslagen just för att förändringstakten i skolan har varit hög under lång tid, och för att större insatser behöver utvärderas innan det genomförs ytterligare insatser.³⁶ En ny ändring skulle kunna innebära kostnader och organisatoriska svårigheter för huvudmännen, framhåller flera intervjupersoner.

Även om det råder delade meningar om den problematik som lärarbristen medför skulle motivera en ny ändring, menar flera att det skulle vara för tidigt att göra en förändring redan nu. Det finns dock även de som framhåller att förändringen med att lägga 48 timmar i mellanstadiet inte medfört så stora förändringar att det skulle vara mer besvärligt att återgå till den regleringen som gällde före förändringen.

Minskad status för språkämnet

I intervjuer med organisationer har vi fått tydliga synpunkter om att ämnets status skulle påverkas negativt om timmarna i språkval flyttades till högstadiet. Språklärare framhåller att det är roligt att undervisa elever i årskurs 6 och att de gärna fortsätter att göra det. Framför allt menar referenspersonerna att ett ämne som ”flyttas runt” skickar signaler om att vara mindre viktigt. Dels för att elever kan uppfatta ämnet som mindre prioriterat, vilket framhålls av Sveriges elevråd, dels för att det skulle leda till att ännu färre vill utbildas till språklärare i årskurs 4–6 när det finns en osäkerhet om timmarna kommer att ligga kvar där, vilket Fremmedspråksentret trycker på. Flera referenspersoner påpekar även att möjligheten att byta ut moderna språk mot ett alternativ bidrar till att sänka ämnets status.

---

³⁶ Prop. 2016/17:143. *En stadiindelad timplan i grundskolan och närliggande frågor.*

För- och nackdelar med att låta huvudmannen fördela timmarna

I det här avsnittet går vi igenom för- och nackdelar med att låta huvudmannen fritt fördela timmarna i den stadieindelade timplanen, det vill säga att ändra tillbaka till tidigare regelverk. Även detta avsnitt bygger på intervjuerna med huvudmän och organisationer.

Huvudmän kan anpassa fördelningen av timmar utifrån sina förutsättningar

Att huvudmännen har olika förutsättningar för att organisera skolenheter och undervisning, gör att några respondenter, däribland SKR, anser att huvudmännen också bör få utrymme att välja hur timmarna i språkval ska fördelas. Det handlar i huvudsak om att underlätta för huvudmän med F-6-enheter som saknar språklärare och som har långt till en högstadieskola för att i slutändan ge elever tillgång till undervisning av hög kvalitet. Utifrån intervjuer vet vi att de huvudmän som började med språkval i årskurs 6 före lagändringen gjorde så för att de hade praktiska och ekonomiska förutsättningar för att börja med undervisningen då. Vi bedömer därför att det är sannolikt att de huvudmän som tidigare valde att börja med språkval i årskurs 7, har större utmaningar med att leva upp till nuvarande regelverk, jämfört med de som redan tidigare började med språkundervisning i årskurs 6.

Försämrade likvärdighet för eleverna

Att timmarna i språkval regleras så att den är lika för alla huvudmän är en trygghet för elever, inte minst vid skolbyten. Det var en av de huvudsakliga orsakerna till att förändringen genomfördes. Om huvudmannen återigen fick bestämma hur timmarna i språkval ska förläggas skulle innebära det en återgång till de problem som fanns tidigare där elever vid skolbyten antingen gick miste om undervisning eller fick läsa samma centrala innehåll två gånger. Det lyfts även av ett flertal respondenter.

Vi har tidigare beskrivit att det före ändringen i högre grad var huvudmän i storstadskommuner samt enskilda huvudmän som erbjöd undervisning i språkval från årskurs 6. En respondent påpekar att om huvudmannen fick bestämma över timmarna i språkval skulle det riskera att skapa skillnader mellan elever i städer respektive i glesbygd, där elever i städer tidigt skulle få tillgång till utbildning som elever i andra delar av landet skulle få vänta med. Samtidigt menar andra intervjupersoner att språkundervisningen för mellanstadieelever i glesbygd riskerar att vara av sämre kvalitet än för elever i städer, om huvudmannen inte har möjlighet att fritt fördela timmarna.

En ny ändring skulle innebära en alltför hög förändringstakt

Som tidigare nämnts påpekar ett flertal av respondenterna att det är för tidigt att genomföra en ny ändring eftersom huvudmän precis har landat i den befintliga organiseringen av undervisningen i moderna språk. Att göra en ny ändring innan den tidigare har landat riskerar även att försämra statusen för språkämnets.

Slutsatser

Brist på språklärare är den största konsekvensen...

Den mest framträdande konsekvensen av att 48 timmar i språkval ligger i mellanstadiet är att möjligheten att rekrytera språklärare har försvårats för många huvudmän. Utmaningen att hitta lärare i moderna språk har slagit särskilt hårt mot huvudmän med F-6-skolenheter utan närhet till en högstadieskola. Samtidigt rådde brist på språklärare redan före lagändringen.

...men med stora regionala skillnader

Tillgången till legitimerade och behöriga språklärare skiljer sig åt i landet och det finns många huvudmän som inte har något problem att rekrytera språklärare. Över hälften av eleverna i grundskolan läste språkval i årskurs 6 före lagändringen och för dessa verkar ändringen inte ha haft några negativa konsekvenser. Det bör dock ha i åtanke att det med stor sannolikhet är de huvudmän som redan tidigare hade förutsättningar att erbjuda språkundervisning i årskurs 6, som valde att börja med språkval då.

Elevers kunskapsutveckling kan gynnas av att börja i årskurs 6

Flera intervjuade huvudmän och organisationer påpekar att de, utifrån elevers språkinläring, skulle vilja börja med språkval i årskurs 6, trots organisatoriska och logistiska utmaningar. Intervjupersonernas erfarenheter liksom forskning tyder på att yngre elever har en högre motivation inför att lära sig ett nytt språk. Utifrån statistik över betyg i moderna språk har vi även sett att de som börjar i årskurs 6 i genomsnitt får något högre betyg i årskurs 9, än de som började i årskurs 7. Å andra sidan är det något högre andel av de som börjar läsa moderna

språk i årskurs 6 som avbryter sina studier. Det kan heller inte uteslutas att det finns socioekonomiska faktorer bakom skillnaderna i betyg.

För tidigt att se konsekvenser på sikt

Det finns många andra faktorer som kan spela in i elevers kunskapsutveckling utöver när man börjar läsa ett ämne. Därför är det inte möjligt att dra några alltför stora slutsatser utifrån insamlad empiri. Framför allt har det gått alltför kort tid sedan lagändringen trädde i kraft för att utreda långsiktiga konsekvenser för huvudmän och elever, eller hitta lösningar för att lösa tillgången till språklärare.

Bussning av elever, ambulering lärare och fjärrundervisning är de vanligast förekommande lösningarna för att tillgodose språkundervisning i mellanstadiet. Här har intervjuade huvudmän både positiva och negativa erfarenheter. Fjärrundervisning lyfts fram som kostnadseffektivt eftersom varken elever eller lärare behöver resa. I juli 2021 träder nya regler i kraft som gör det möjligt för skolor att i större utsträckning använda sig av fjärr- eller distansundervisning, bland annat inom moderna språk.³⁷ Erfarenheter från att bedriva fjärr- eller distansundervisning under covid-19-pandemin kan även bidra med nya lärdomar om hur fjärrundervisning bäst kan bedrivas. Detta skulle kunna förbättra förutsättningarna för huvudmän att erbjuda fjärrundervisning i språkval.

Ingen lösning är bäst för alla

Utifrån insamlad empiri finns det för- och nackdelar med alla olika sätt att förlägga timmarna i språkval i den stadiindelade timplanen. Fördelar med att förlägga alla timmar i språkval till årskurs 7 är till exempel att underlätta organisering av undervisningen och därmed tillgången till språklärare. Men det finns också nackdelar, såsom att högstadiet redan har en omfattande timplan och att många huvudmän som har kunnat erbjuda språkval från årskurs 6 under många år utan problem, skulle gå miste om den möjligheten.

Det finns också fördelar med att låta huvudmannen själv bestämma hur timmarna ska förläggas. Den största är att huvudmannen skulle kunna anpassa timmarna efter sina egna förutsättningar. En betydande nackdel är dock bristande likvärdighet och en oförutsägbarhet för elever, men även för lärare, som ju var anledningen till att lagändringen gjordes. Vår slutsats är dock att inget av dessa sätt att förlägga timmarna generellt skulle passa huvudmän och elever bättre än nuvarande fördelning.

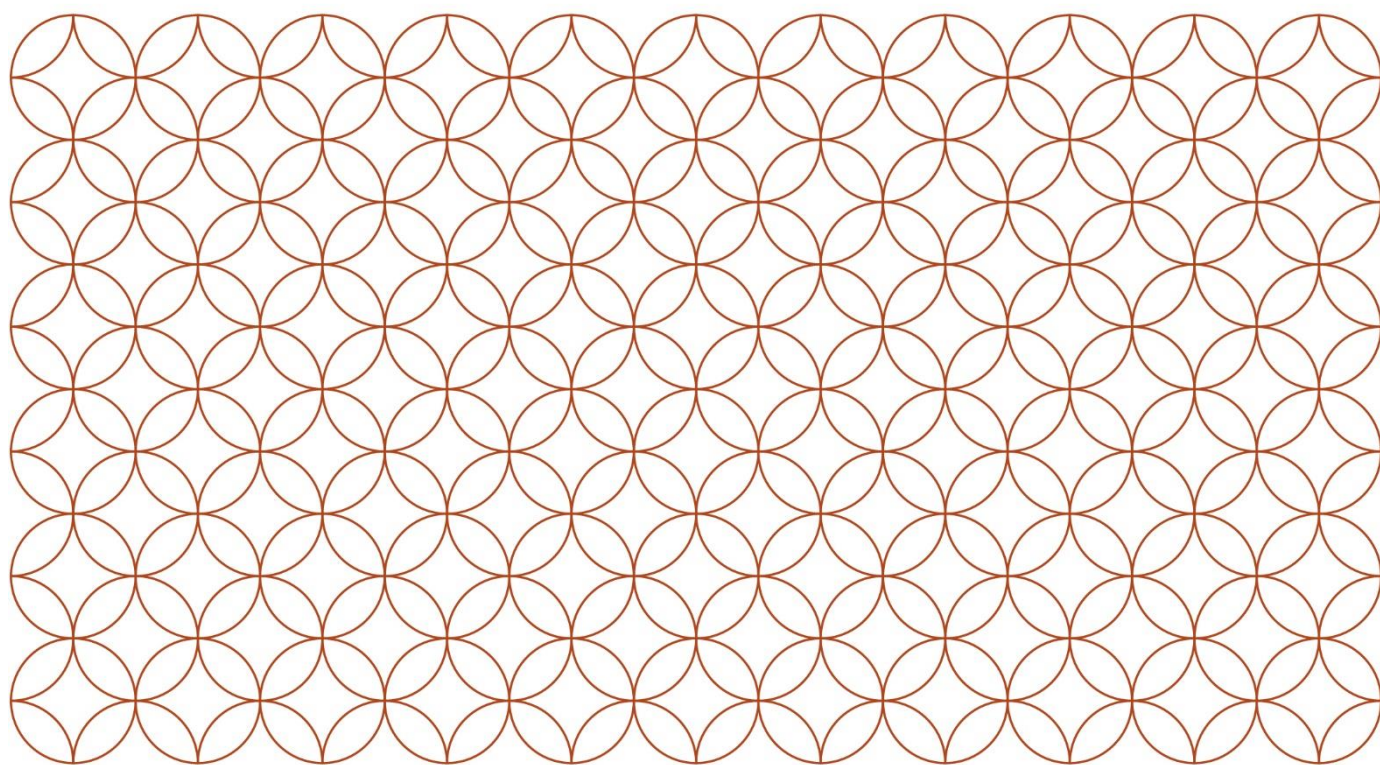
---

³⁷ 21 kap. 3–4 §§ skollagen och 5 a kap. 2 § skolförordningen.

Skolverket föreslår inte någon ny ändring i bestämmelserna just nu

Skolverket bedömer att det inte bör göras någon ny ändring i dagsläget. Den främsta anledningen är att konsekvenserna av att 48 timmar ligger i mellanstadiet ser mycket olika ut för huvudmännen och vi kan utifrån denna studie inte se att det finns någon annan fördelning av timmarna som skulle vara entydigt bättre för en majoritet av huvudmännen, eller ur ett elevperspektiv.

Ett annat starkt skäl till vår bedömning är att det gått alltför kort tid sedan lagändringen gjordes. Flera intervjuade huvudmän och organisationer menar att det redan har varit hög förändringstakt i skolan under lång tid och att huvudmän behöver få tid att anpassa sig efter rådande bestämmelser. Det tar tid för en F–6-skolenhet utan närliggande högstadium att ta fram och testa olika lösningar, som till exempel bussning eller fjärrundervisning, för att på bästa sätt kunna genomföra undervisning i moderna språk i mellanstadiet. För att kunna avgöra vilka konsekvenser lagändringen fått för huvudmän behöver mer tid gå för att förstå hur huvudmännen påverkats på sikt. För att veta hur elever påverkats behöver vi vänta åtminstone tills att de som började läsa språkval läsåret 2018/19 går ut årskurs 9 och därefter titta närmare på deras betyg i årskurs 9, eller hur många som söker till gymnasieskolan med meritpoäng. Utifrån den informationen kan ett nytt ställningstagande göras.

Skolverket

www.skolverket.se